

Голові спеціалізованої вченої ради К 35.052.24
у Національному університеті «Львівська політехніка»
доктору педагогічних наук, професору Муқан Н.В.

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **Огієнко Олени Іванівни**
на дисертацію **Столярчук Лесі Богданівни**

«Професійна підготовка бакалаврів у галузі права в університетах Канади»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 *Теорія та методика професійної освіти*

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами

Актуальність теми дослідження зумовлена глобалізаційними та інтеграційними процесами, що позначаються на всіх сферах політичного, соціально-економічного та культурного життя суспільства. На сучасному етапі становлення української державності, в умовах реформування судової системи, кардинального оновлення законодавства відбулося суттєве зростання соціальної значущості юриспруденції, яка покликана забезпечувати прогресивний розвиток держави та закріплювати демократичні права і свободи людини та громадянина.

У зв'язку з розвитком міжнародної співпраці, активними процесами оновлення нормативно-правової бази держави, зміною ставлення до прав і свобод людини й громадянина, особливої актуальності набуває професійна підготовка фахівців з права у вітчизняних закладах вищої освіти, здатних забезпечувати формування, розвиток та функціонування правового поля суспільних відносин, сприяти становленню правової держави та розвитку громадянського суспільства.

У цьому контексті, одним із способів удосконалення системи підготовки майбутніх правників в університетах України є вивчення та використання міжнародного досвіду у цій сфері з метою ефективно розбудови правової системи держави. Досвідом підготовки висококваліфікованих фахівців юридичної галузі володіє Канада, правова система якої гарантує дотримання прав і свобод її громадян в умовах полікультурного суспільства. Комплексний аналіз професійної підготовки фахівців у галузі права в Канаді, дослідження практики та окреслення можливостей

використання конструктивних ідей канадського досвіду сприятимуть підвищенню рівня якості професійної юридичної освіти в Україні.

Доцільність дослідження підтверджується необхідністю розв'язання низки суперечностей, виявлених дисертанткою у ході вивчення сучасного стану досліджуваної проблеми, зокрема між потребами суспільства та ринку праці у підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі права та недостатнім рівнем їх задоволення системою вищої професійної освіти; запитом на отримання якісних освітніх послуг відповідно до міжнародних стандартів освіти та недосконалістю нормативно-правового забезпечення професійної підготовки юристів в Україні; необхідністю формування професійної компетентності майбутніх правників відповідно до сучасних реалій та формами теоретичної і практичної підготовки бакалаврів права.

Рецензоване дослідження відповідає науковому напрямку кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту, питання лінгвометодики та педагогіки» та виконано відповідно до наукової теми «Теорія і практика розвитку освітніх систем та професійної підготовки фахівців в умовах трансформаційних суспільних процесів» (номер держреєстрації 01150000456).

З огляду на наведені міркування, дослідження Л. Б. Столярчук є, безперечно, вчасним і актуальним, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Найбільш значущі результати дослідження

До найбільш істотних наукових результатів, отриманих здобувачкою на основі використання інструментарію методології порівняльної професійної педагогіки належать: висвітлення особливостей професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади; характеристика організаційно-педагогічних засад професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади; здійснення порівняльно-педагогічного аналізу професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади та України; розробка науково-методичних рекомендацій щодо використання конструктивних ідей канадського досвіду

професійної підготовки бакалаврів у галузі права в умовах університетської освіти України.

Нові факти, одержані здобувачем

Визначені дисертанткою теоретичні та організаційно-педагогічні засади професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади дали змогу обґрунтувати нові факти, ідеї та положення, серед яких треба виділити особливості професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади: реалізація принципів гуманізації та фундаменталізації освітнього процесу; автономність університетів; акцентуація на практичній складовій освітнього процесу; гнучкість змісту освітньо-професійних програм; диверсифікація та міждисциплінарний характер освітньо-професійних програм; орієнтація на академічну результативність; широке застосування методів активного навчання; забезпечення академічної мобільності здобувачів вищої освіти; співпраця між університетами та професійними громадськими організаціями; моніторинг якості юридичної освіти; інтегрованість системи професійної підготовки бакалаврів у галузі права у міжнародний освітній та науковий простір; розробку моделі професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади, що охоплює нормативний, теоретико-методологічний, змістовий, операційний компоненти; виокремлення спільного та відмінного у досвіді Канади й України щодо професійної підготовки фахівців з права; науково-методичні рекомендації щодо використання конструктивних ідей канадського досвіду професійної підготовки бакалаврів у галузі права в умовах університетської освіти України; уточнення змісту понять «бакалавр права», «фахівець з права»; положення про організацію професійної підготовки майбутніх фахівців з права на основі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання, застосування різноманітних моделей практичної підготовки, тісної співпраці університетів з громадськими організаціями та потенційними роботодавцями.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій Л. Б. Столярчук є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів, що забезпечуються: чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження; коректністю постановки розглянутих завдань; обґрунтованістю вихідних положень, системним аналізом теоретичного матеріалу, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної системи; застосуванням відповідного наукового інструментарію.

Одержанню достовірних результатів сприяло застосування комплексу теоретичних (кількісний та якісний аналіз і синтез, індукція, дедукція та узагальнення, систематизація та класифікація, зіставлення, порівняння та критичне осмислення педагогічних фактів) й емпіричних (спостереження, діалог з науково-педагогічними працівниками й адміністрацією, опитування студентів правничої школи Осгуд-Хол Йоркського університету) методів наукового дослідження.

Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло ґрунтовне вивчення джерельної бази дослідження (360 найменувань, з них 190 – іноземними мовами), критичний аналіз підходів до структури, змісту професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади, апробація матеріалів дисертації у виступах на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня.

Обґрунтовані Л. Б. Столярчук результати дослідження забезпечують новизну і вірогідність загальних висновків дисертації і загалом не викликають сумніву.

Дисертація Л. Б. Столярчук виконана на належному науковому рівні, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку. Оформлення роботи відповідає чинним вимогам до наукових праць такого рівня.

Значення для науки й практики отриманих дисертантом результатів

Дослідження Л. Б. Столярчук містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що матеріали виконаного дослідження (модель професійної підготовки бакалаврів у галузі права, науково-методичні рекомендації щодо впровадження ідей канадського досвіду у систему університетської освіти України) можуть бути використані у роботі вітчизняних закладів вищої освіти, зокрема, у процесі професійної підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 «Право». Результати дослідження, обґрунтовані провідні поняття і база даних можуть застосовуватись українськими науковцями, керівниками структурних підрозділів університетів, працівниками Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, науково-педагогічними працівниками, які зацікавлені у вдосконаленні процесу підготовки фахівців з права та підвищенні конкурентоспроможності системи вищої юридичної освіти України.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти України, що підтверджується довідками, посилання на які міститься в тексті дисертації та автореферату.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Привертає увагу методологічно виважений і ретельний підхід дисертантки до структурування змісту роботи, яка складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації відповідає логіці поставлених у дослідженні завдань, дозволяє реалізувати їх достатньо цілісно і комплексно.

Вже *перший розділ* дисертації «Теоретичні основи підготовки фахівців у галузі права» демонструє фундаментальну обізнаність дослідниці з науковим доробком вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми дослідження. Важливими для дослідження є результати наукових розвідок, що висвітлюють зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права, специфіку функціонування сучасної вищої освіти у Канаді, проблеми професійної підготовки майбутніх юристів у системі університетської освіти досліджуваної країни.

Цілком слушним вважаємо використання автором у дослідженні комплексу методологічних підходів, а саме: системного, аксіологічного, акмеологічного,

компетентнісного, міждисциплінарного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та синергетичного, що дозволило здійснити ретельний аналіз понятійно-термінологічний апарат дослідження, основу якого складають такі поняття як: «право», «бакалавр права», «фахівець з права» та ін. Показана їх поліфункціональність і багатоаспектність.

Привертають увагу висновки авторки про те, що професійна підготовка бакалаврів у галузі права в університетах Канади базується на поєднанні компетентнісного, акмеологічного, аксіологічного, міждисциплінарного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та системного підходів (1.2.); таких засад як когнітивізм, конструктивізм, прагматизм та прогресивізм (с. 63); концепцій активного та студентоцентрованого навчання і навчання через суспільно-корисну працю (с. 65).

Заслуговує на підтримку акцентування Л.Б. Столярчук на тому, що професійна підготовка бакалаврів у галузі права спрямована не лише на підготовку висококваліфікованого фахівця, але й на формування його особистісних характеристик (с.70).

Важливим аспектом роботи є аналіз автором організаційно-педагогічних засад професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади поданий у *другому розділі* дисертації.

Нам імпонує те, з якою ретельністю автором проаналізовано законодавчі документи освітніх реформ Канади, навчальні плани і програми підготовки бакалаврів у галузі права, що дало можливість визначити, що система професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді характеризується відсутністю уніфікованих державних стандартів регулювання системи юридичної освіти, а канадські університети є автономними закладами вищої освіти, які несуть абсолютну відповідальність за розробку освітньо-професійних програм і надання освітніх послуг високої якості (с. 80;153).

Висока якість аналізованого нами дисертаційного дослідження проявляється і в тому, що дослідниця розробила та обґрунтувала структурну модель професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади (рис. 2.1., с. 110), яка

охоплює нормативний, теоретико-методологічний, змістовий та операційний компоненти.

Вартими підтримки вважаємо зусилля Лесі Богдановни щодо характеристики змістового компоненту професійної підготовки фахівців у галузі права в університетах Канади (2.3.1.) та практичної підготовки в університетах Канади (с. 120), визначення ролі і місця у професійній підготовці бакалаврів у галузі права Національної студентської програми Pro Bono (с.143-144).

Вважаємо, що поглибленню розуміння організаційно-педагогічних засад професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади є ґрунтовна характеристика діяльності юридичної клініки як структурного підрозділу правничих шкіл, що дає можливість майбутнім правникам зануритися в теорію та практику певної галузі юриспруденції (с.141-142).

Заслугове позитивної оцінки висновок дослідниці про те, що в університетах Канади для професійної підготовки фахівців юридичного профілю використовують широкий діапазон методів навчання студентів з акцентуванням на інтерактивних методах навчання (с.147).

Важливими в теоретичному і практичному вимірах є звернення Л.Б. Столярчук у *третьому розділі* дисертації до порівняльно-педагогічного аналізу професійної підготовки фахівців у галузі права в університетах Канади та України, що дало можливість дослідниці у п.3.2. не тільки обґрунтувати наявність у них спільних та відмінних підходів, що знайшло відображення в узагальнюючій таблиці 3.3. (с. 204-207), а й розробити науково-методичні рекомендації для управлінців у галузі юридичної освіти, для науковців у галузі дослідження професійної підготовки фахівців з права, для закладів вищої освіти, а також для професорсько-викладацького складу та здобувачів вищої юридичної освіти щодо можливостей використання конструктивних ідей канадського досвіду професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Україні.

Висновки роботи містять змістовні узагальнення щодо теоретичних засад і практичного досвіду професійної підготовки фахівців у галузі права в університетах Канади.

На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертаційної роботи, в яких представлено фактологічний матеріал, що вдало конкретизує й унаочнює важливі аспекти означеного дослідження і доповнює його зміст.

Таким чином, обсяг і зміст дисертації свідчать про те, що авторка глибоко і різнобічно вивчила досліджувану проблему, що дозволило їй здійснити цілісний аналіз професійної підготовки фахівців у галузі права в університетах Канади.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. На нашу думку, перший розділ дисертації Л. Б. Столярчук доцільно було б доповнити ретроспективним аналізом становлення професійної підготовки бакалаврів у галузі права в Канаді, що посилює її обґрунтованість та сприяло б виявленню тенденцій розвитку.

2. Другий розділ рецензованої роботи присвячено висвітленню організаційно-педагогічних засад професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади. Зокрема, авторкою ґрунтовно проаналізовано змістовий та операційний компоненти професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади. Ми вважаємо, що варто було б подати характеристику системи діагностики знань, що застосовується у професійній підготовці бакалаврів у галузі права в досліджуваній країні.

3. У п. 2.3. дослідниця акцентує увагу на практичній підготовці студентів-правників в університетах Канади. У цьому контексті потребує ґрунтовнішого аналізу співпраця університетів із представниками професійної юридичної галузі та їх участі у процесі практичної підготовки майбутніх фахівців у галузі права.

4. У третьому розділі, присвяченому порівняльно-педагогічному аналізу професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади та України, здобувачкою ретельно проаналізовано стан професійної підготовки бакалаврів права в Україні (п. 3.1). На нашу думку, доречно було б представити модель професійної підготовки бакалаврів права в університетах України за аналогією структурної моделі Канади, представленої на ст. 110. Це сприяло б

кращому розумінню їх спільних та відмінних рис.

5. Сьогодні в Україні актуалізується проблема розробки інтегрованих, міждисциплінарних програм, тому вбачається доцільним більш детальна характеристика диверсифікації ступенів / освітніх програм, які пропонують канадські університети, що здійснюють професійну підготовку майбутніх юристів.

6. Авторка здійснила теоретичне дослідження актуальної проблеми сучасності. Воно має вагому наукову новизну, відрізняється цілісністю та оригінальністю. З огляду на позитивну оцінку роботи вважаємо за доцільне опублікувати її матеріали та результати у вигляді монографії.

Висловлені зауваження, побажання і дискусійні питання не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертаційної роботи, яка робить суттєвий внесок у вирішення однієї з актуальних проблем теорії та методики професійної освіти.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно відображено у 15-ти працях (з них 11 одноосібні): 5 статей у наукових фахових виданнях України (з них 1 у виданні, яке водночас включено до міжнародних наукометричних баз даних), 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 7 праць апробаційного характеру, 2 навчально-методичні посібники.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Л.Б. Столярчук.

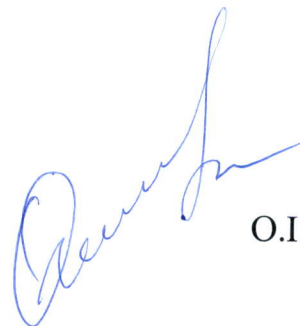
Загальний висновок

Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій Л.Б. Столярчук дає підстави для висновку про те, що дослідження «Професійна підготовка бакалаврів у галузі права в університетах Канади» є завершеною, самостійною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати, які дали змогу автору здійснити комплексне вирішення важливої проблеми, яка полягала у виявленні особливостей

професійної підготовки бакалаврів у галузі права в університетах Канади, а також розробці науково-методичних рекомендації щодо використання конструктивних ідей канадського досвіду в умовах університетської освіти України.

Ураховуючи актуальність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, значущість для педагогічної науки і практики, дисертація «Професійна підготовка бакалаврів у галузі права в університетах Канади» відповідає паспорту спеціальності, вимогам документу «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та іншим інструктивним вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор - Столярчук Леся Богданівна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

О.І. Огієнко

